KELET ÉS NYUGAT ZENEI PÁRBESZÉDE II.

Tizenhárom hanglemez rövid ismertetése

A *Magyar Hüperión* egy korábbi számában (I. évf. 3. sz. [2013. november–2014. január] 380–386. o.) már bemutattunk néhány zenei albumot ebben a témakörben, ezt szeretnénk most folytatni. Ám újra és újra felvetődik a kérdés, van-e még értelme Keletről és Nyugatról, mint két eltérő kultúrkörről beszélni. Ha a felszínt, vagyis a globalizáció nyomán egyre homogenizáltabb társadalmat tekintjük, akkor kevésbé, de ha a kultúra mélyére hatolunk, és a máig fennmaradt tradíciók felől közelítjük meg a választ, akkor igenis van értelme. A különféle hagyományokhoz kapcsolódó – elsősorban szakrális – zenei formák már első hallásra megkülönböztethetők, viszont korunk profán műfajaival szembeállítva mégis megérezhetünk bennük valami közös nevezőt, fennkölt és emelkedett hangzást, méltóságteljes megszólalást.

A most bemutatandó zenék akár Frithjof Schuon *A vallások transzcendens egysége* című könyvének (Debrecen, 2005, Kvintesszencia Kiadó) zenei illusztrációi is lehetnének. Egyszerre múltba és jövőbe mutatók, nagy térbeli és időbeli távolságokat átfogók, mégis a ma emberéhez szólnak. Annál inkább, mert a különböző kultúrák sosem kerültek még ennyire közel egymáshoz, vagy legalábbis a velük való megismerkedéshez és a bennük való elmélyedéshez sosem volt még ennyi lehetőség és ilyen kedvező helyzet, mint napjainkban. Mindeközben nem olcsó szinkretizmusról vagy fúzióról, világzenei katyvaszolásról, „modern feldolgozásokról" van szó, hanem – lévén az alábbi zenészek valamennyien a saját zenei hagyományuk kiváló előadói – itt lényegében eredeti formájukban hangzanak fel e zenék, vagyis nem szenvednek el erőszakot, műfaji átalakítást, mégis jól összesimulnak. Olykor csak párbeszédszerűen, felváltva szólalnak meg a különböző kultúrák dalai-zenéi, leginkább azonban egyfajta „együtt hangzás", egymás melletti, egymást erősítő, sőt egymást átható megszólalás az, amit hallhatunk. Egyes esetekben – kiemelkedő művészi teljesítményként – a szinkretizmustól különböző szintézis lehetősége is megcsillan.

Aruna Sairam és Dominique Vellard
SOURCES. DEVOTIONAL CHANTS OF SOUTHERN INDIA AND MEDIEVAL EUROPE
73,30 perc (2000, Erato/Warner Classics és EMI Records/Virgin Classics)

Aruna Sairam, Dominique Vellard és Noureddine Tahiri
TRIALOGUE. A PROJECT AROUND SOUTH INDIAN, MOROCCAN AND MEDIEVAL EUROPEAN TRADITIONS
79,01 perc (2012, Glossa)

Dominique Vellard (sz. 1953) francia tenor énekes, a középkori és reneszánsz zene specialistája, az 1979 óta máig működő Ensemble Gilles Binchois alapítója és vezetője. Munkásságában régóta helyet kap a keleti kultúrákkal való kapcsolat keresése, művelése. Két ilyen irányú CD-jét már bemutattuk (*Magyar Hüperión* II. évf. 2. sz. [2014. május–július] 251–255. o., a másikat a fent említett számban). Ezúttal két olyan albumáról szeretnénk szólni, amelyeken Aruna Sairam (sz. 1952), a dél-indiai, úgynevezett *karnatikus zene* csillaga is hallható. Ezt a zenei hagyományt ősibbnek

Padma Shri Aruna Sairam (1952)

tartják a sok más hatást is befogadó észak-indiai, azaz *hindusztáni zené*hez képest. Az énekesnő elismertségét mutatja a Madrasi Zeneakadémia által odaítélt Sangeetha Kalanidhi (kb. zeneművészeti kincs) cím, az indiai kormány pedig a Padma Shri-díjat adományozta neki. A kettejük együttműködéséből született *Source*t is ámulattal hallgathatták a vájtfülűek, de a későbbi *Trialogue* még kiforrottabb, még meggyőzőbb, és főleg erőteljesebb, mivel egy harmadik zenei hagyománnyal is bővült a produkció, Noureddine Tahiri énekes személyével, aki a marokkói iszlámot képviseli. Erre utal a cím is: itt már nem *dialógus*ról, hanem *trialógus*ról beszélhetünk, amit hangszerkíséret tesz gazdagabbá. Baptiste Romain *fidulá*n (középkori hegedű), Keyvan Chemirani perzsa *zarb* dobon, Driss Berrada marokkói *ud*on (arab lant), H. N. Bhaskar hegedűn és Patri Satish Kumar dél-indiai *mridangam* dobon játszik. A jól felépített zenei anyagot imára hívó ének, lépcsőzsoltár és védikus recitáció nyitja, majd egy *Allelujá*val egybefűzött *Raga Sindhu Bhairavi* következik. Utána *„A szív"* címmel egy szúfi szertartási éneket hallhatunk az iráni eredetű *nahawand makám* hangsor szerint. Felhangzik egy középkori francia *virelai* is Machaut-tól, egy kétszáz éves tamil nyelvű dal a spirituális megvilágosodás kereséséről, egy arabo-andalúz darab egybefűzve egy Bölcs Alfonz királytól való Mária-énekkel, és egy instrumentális szám fantasztikus hangszerszólókkal. Az összeállítást lezáró nagylélegzetű finálében mindenki szerepel: mintha három nagy folyó ömlene ugyanabba a tengerbe, a megérkezés csodálatos örömével. Egymást követően szólal meg az Indiában a koncertek végén szokásosan felhangzó, felszabadító *Shanti* ének, a muszlim imaszövegre improvizált ének, a *Salam*, és a középkori keresztény miserend egyik tétele, az *Agnus Dei*. Kihagyhatatlan és felejthetetlen.

Dominique Vellard és Ken Zuckerman
INDIAN RAGAS & MEDIEVAL SONG. MODAL MELODIES FROM EAST TO WEST
55,33 perc (2012, Glossa)

Dominique Vellard előbbiekhez kapcsolódó projektje a svájci származású Ken Zuckerman (sz. 1952) *száród*-művésszel való együttműködése, akivel ez már a második CD-je (az elsőt a fentebb elsőként említett lapszámban ismertettük). A nemcsak nemzetközi szinten, de Indiában is elismert zenész mestere az észak-indiai klasszikus zene legendás alakja, Ustad Ali Akbar Khan (1922–2009) volt, mintegy harminchét évig, egészen haláláig. Zuckerman

Dominique Vellard (sz. 1953) és Ken Zuckerman (sz. 1952)

ezen az albumon egy ritka és különleges pengetős hangszeren, *dhotar*on is játszik (ami nem tévesztendő össze a közép-ázsiai, hosszúnyakú *dutár*ral), valamint középkori lanton. Lantművészként olyan híresség voltak a tanárai, mint Thomas Binkley, Paul O'Dette és Hopkinson Smith. A lemezen hallható repertoár: egy középkori trubadúrének és két *virelai* a 14. századból, illetve az ezekhez kapcsolódó improvizációk, egy gregorián ének, egy spanyol dal és három különböző indiai *rága*. A ritmuskíséretet két világklasszis, Anindo Chatterjee *(tablá, dhupki)* és Keyvan Chemirani *(zarb, gattam)* biztosítják, ráadásul egy fergeteges duettet is játszanak. Érdemes még egy albumot megemlíteni, amelyen Ken Zuckerman indiai *száród*on kíséri a Chant 1450 énekegyüttest: *Eros & Thanatos. Renaissance Love Songs & Plainchant for the Dead* (2015, Christophorus).

The Orlando Consort
MANTRA. MUSICAL CONVERSATIONS ACROSS THE INDIAN OCEAN
55,37 perc (2010, Keda Records)

Az előző három CD-hez képest ez valamelyest könnyedebb hangvételű lemez, de ez a könnyed-

ség a magasröptű madár könnyedsége, amely az örök öröm szabadon szárnyaló és sziporkázó, dalos jókedvével megáldott.

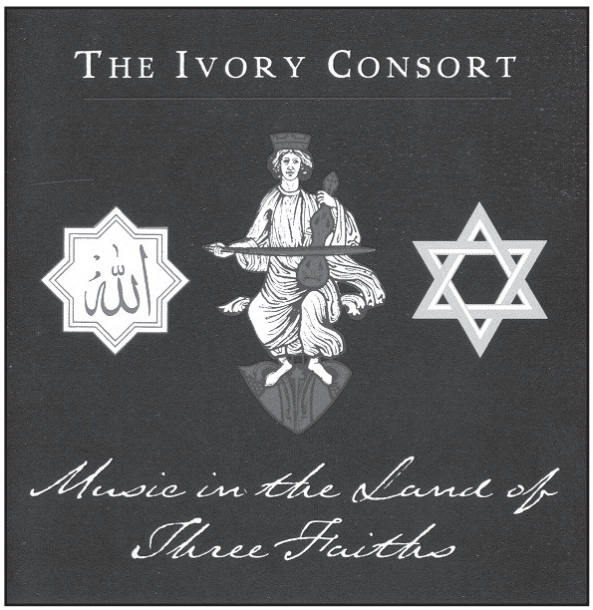
Az Orlando Consort egy 1988-ban alapított, és bár tagcserékkel, de máig fennálló négy fős brit énekegyüttes, amelynek fő repertoárja a középkori és a reneszánsz vokális művek. Az itt bemutatott albumuk egy érdekes kirándulás a 16. század eleji Indiába, amikor portugál misszionáriusok érkeztek Goa kikötővárosába, és arra törekedtek, hogy a zene erejével megnyerjék az itt élő helybeliek szívét és lelkét a keresztény hit számára. A keleti és a nyugati hangok és hangszerek együttesen rendkívüli, ellenállhatatlan keveréket hoztak létre, ami ma is a kultúrák közötti találkozás örömteli szellemét és üdítő hangzásvilágát sugározza. Ennek felidézéséhez Shahid Khan (ének), Kuljit Bhamra *(tablá)* és Jonathan Mayer (szitár) egészíti ki az énekes kvartettet.

Eduardo Paniagua
TRES CULTURAS / THREE CULTURES. JEWS, CHRISTIANS AND MUSLIMS IN MEDIEVAL SPAIN
55,49 perc (1998, Pneuma)

The Ivory Consort
MUSIC IN THE LAND OF THREE FAITHS. MUSIC OF MEDIEVAL SPAIN
74,26 perc (2002, Sefarad Records)

Van úgy – az internet korában is! –, hogy az embernek el kell utaznia messzire, hogy olyasmivel találkozzon, ami alapvetően megváltoztatja az életét, vagy legalábbis a zenei felfogását. Így történt ez velem is 2004-ben, amikor Andalúziába eljutván a granadai Alhambra palota könyvesboltjában kezembe kerültek az Eduardo Paniagua (sz. 1952) spanyol építész és zenész mester által alapított Pneuma kiadó CD-i. Ezeket hallgatva – és e zenék születésének eredeti közegét is megtapasztalva, mintegy a hely szellemével átitatódva – egy külön világ tárult fel előttem. Ez a kiadó Spanyolország, Észak-Afrika és a Közel-Kelet klasszikus és hagyományos zenéire szakosodott, és már több mint százötven albumot adott ki. Saját zenekaraival (Eduardo Paniagua Ensemble, Cálamus, Grupo de Música Antigua) és más zenésztársakkal a középkori spanyol zenét – elmélyült kutatásokon alapuló – rendkívül magas művészi színvonalon tárják a világ elé. A sok hanglemez közül a tematikánkba leginkább illeszkedőt választottuk ki, és ehhez társítottuk egy másik együttes, a The Ivory Consort New Yorkban kiadott, hasonló koncepció szerint felépített CD-jét.

Mindkét album zenéi a középkori Spanyolországba repítenek minket, abba az időbe, amikor a három „könyv-vallás" (judaizmus, kereszténység, iszlám) békében megfért egymással, sőt, megtermékenyítően hatottak egymás kultúrájára, és egy viszonylag egységes zenei nyelvet hoztak létre. Jól kifejezi ezt a leleményes borítókép:

a hat- és nyolcágú csillag szimbóluma között a kereszténységet – mely általában megengedi az emberábrázolást – egy zenész emblematikus figurája jelképezi, akinek kezében a vonós hangszer és az arra merőlegesen tartott vonó megidézi magát a keresztet is. A 11–13. századi dalok ladinó, héber, arab, galíciai-portugál, katalán és latin nyelven szólnak, s a mórok és a zsidók 1492-es kiűzése előtti kulturális összefonódást példázzák. A szinte kötelező Bölcs Alfonz-féle Mária-énekek mellett hallhatjuk I. Theobald (1201–1253) navarrai király és kiváló dalszerző, Júda Halévi (1075*k*–1141) spanyol zsidó orvos, költő és filozófus, Ábrahám ibn Ezra (1089–1167) zsidó hittudós, nyelvész és költő, valamint Al-Shushtarí (1212–1269) andalúz szúfi költő egy-egy szerzeményét is. Azt azért el kell mondanunk, hogy Eduardo Paniagua és csapatának professzionális előadásmódjához képest a Jay Elfenbein vezette The Ivory Consorté mutat némi színvonalbeli ingadozást, de így is kuriózum, és különösen George Mgrdichian (1935–2006) világhírű örmény *ud*os fantasztikus hangszerjátéka miatt mindenképpen érdemes meghallgatni.

Kudsi Erguner (sz. 1952)

Meg kell említenünk még, hogy 2010-ben a Pneuma kiadó egy – korábbi CD-iről származó – válogatás albumot is megjelentetett *Cantos De Mujeres En Las Tres Culturas (Female Voices in the Three Cultures. Spanish Christians, Jews and Muslims in the Middle Ages)* címmel, amely a három kultúrát női énekeseken keresztül mutatja be.

Doulce Mémoire* és *Ensemble Kudsi Erguner
LA PORTE DE FÉLICITÉ. CONSTANTINOPLE 1453, ENTRE ORIENT ET OCCIDENT
73,27 perc (2012, Zig-Zag Territoires)

A Doulce Memoire reneszánsz repertoárra szakosodott francia együttes, amelyet 1989-ben alapított Denis Raisin Dadre (sz. 1956) zenetudós, fuvolista és karmester. Egy korábbi albumukon (*Laudes*. 2009, Zig Zag Territoires) az európai reneszánsz és a perzsa klasszikus zenét hozták közel egymáshoz egy iráni énekes és egy iráni *tar*-játékos közreműködésével. Itt bemutatott lemezükön az oszmán török zeneiséget kardinális történelmi esemény, Konstantinápoly 1453-as bukásának kapcsán állítják párhuzamba a reneszánsz zenével. Így nemcsak egy földrajzilag köztes helyet idéznek meg Kelet és Nyugat között, de történelmi szempontból is köztes korszakot a középkor és az újkor között. A háború, a hódítás és a pusztítás után békésebb idők következtek,

amikor a keresztény és muzulmán közösségek kapcsolatai javultak. A hódító szultán és utódai türelmesek voltak a keresztényekkel szemben, akiknek biztosították vallásuk szabad gyakorlását. A török udvari zenészek és az itteni Galata-dombon letelepedő európai zenészek közötti interakciók történetét meséli el az összeállítás, amelyen a török zenei hagyomány hiteles megszólaltatói Kudsi Erguner (sz. 1952) és zenekara.

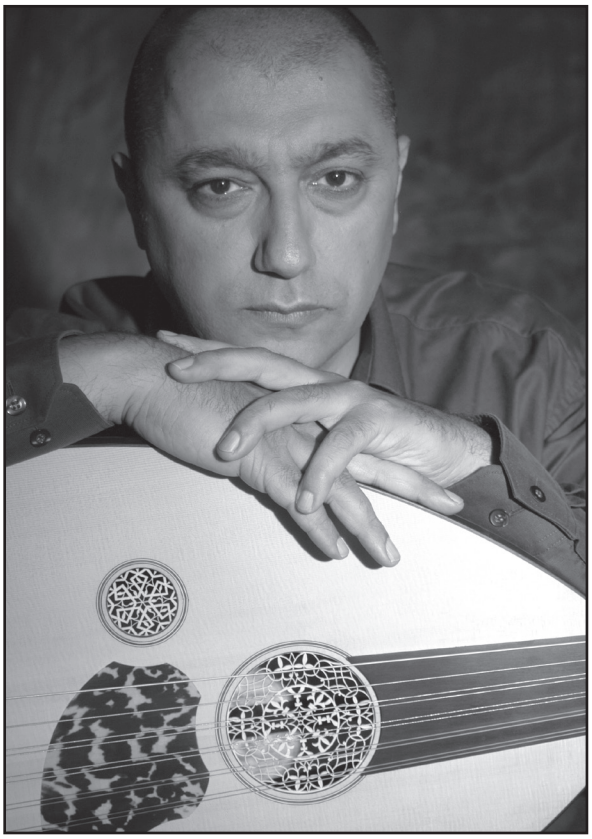
A kezdő ének Guillaume Dufay (1400–1474) *Lamentatio sanctæ matris ecclesiæ Constantinopolitanæ* című motettája, amit éppen ezen esemény hatására írt 1453-ban. Ennek bevezetője a *Jeremiás siralmai*ból vett – énekszóval, latinul elhangzó – idézet: *„Azok közül, akik szerették, egy sincs, hogy vigasztalja. Barátai mind cserbenhagyták, és ellenségeivé lettek."* (*Siralmak könyve* 1,2) A folytatásban olyan ritkán hallható szerzők egy-egy műve is felcsendül, mint Gilet Velut (aktív 1410 és 1430 között) és Guillaume Faugues (aktív 1460 és 1475 között) francia zeneszerzők, továbbá Abdülkadir Meragi (1360–1435) perzsa vagy török származású zeneszerző és zenetudós. Hallhatjuk a kerengő dervisek egyik szertartási zenéjét, a *basse danse* (egy 15. századi kifinomult és méltóságteljes tánc) muzsikáját, valamint egy csodálatos *nej* (nádból készült fuvola) szólót Kudsi Ergunertől, aki a hagyományos mevlevi szúfi rend zenész mestere, az oszmán zene gyökereinek kutatója és előadója, a párizsi Mevlana Intézet alapítója, s néhány híresebb filmzenéje révén szélesebb közönség is megismerhette.

Pera Ensemble, Mehmet Cemal Yesilcay
CAFÉ. ORIENT MEETS OCCIDENT
61,06 perc (2012, Berlin Classics)

TRIALOG. MUSIC FOR THE ONE GOD
60,40 perc (2013, Berlin Classics)

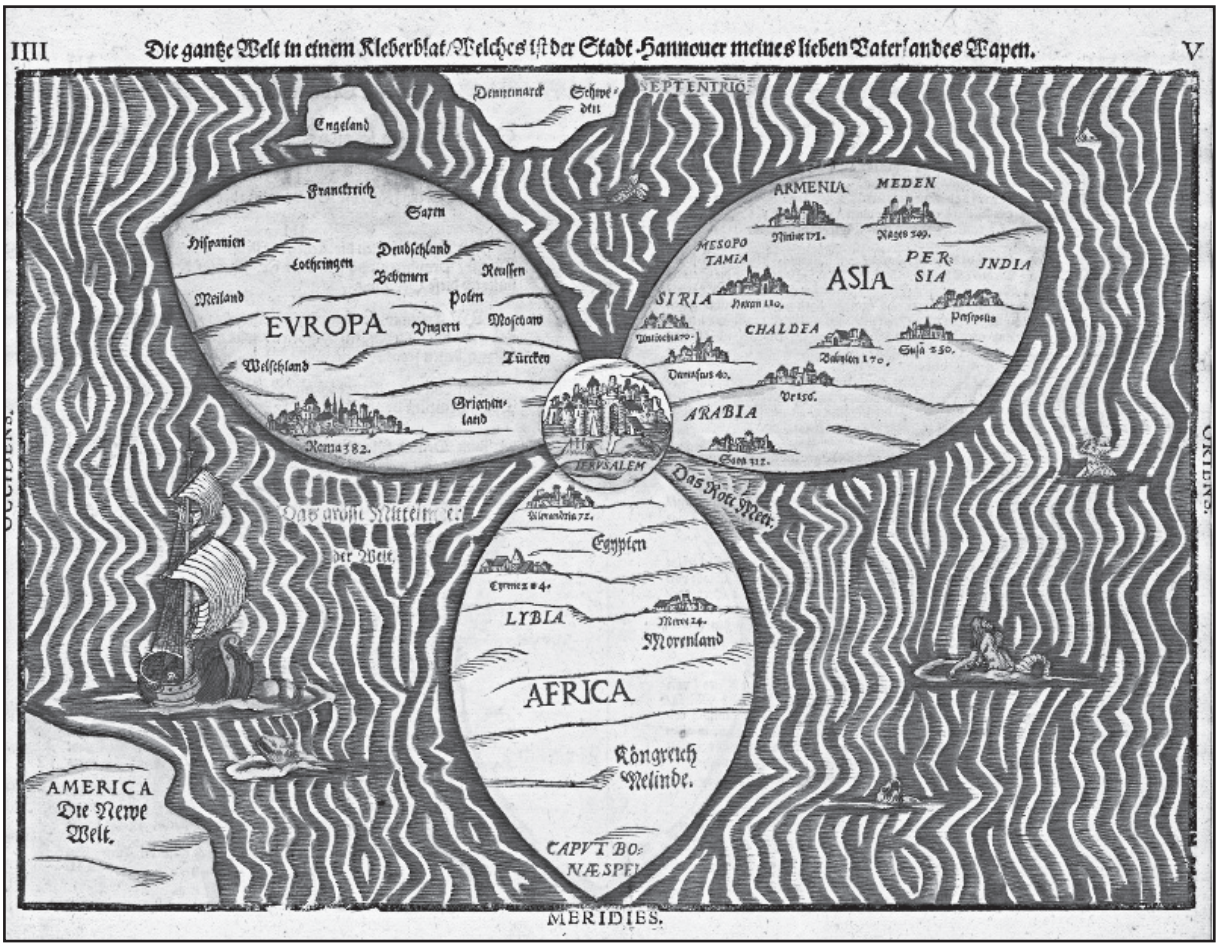
JERUSALEM. THE CITY OF PILGRIMAGE FOR JEWS, CHRISTIANS AND MUSLIMS
67,20 perc (2018, Glossa)

1219 – THE SAINT AND THE SULTAN (FRANCIS OF ASSISI)
2 óra 12,59 perc (Dupla CD, 2019, Berlin Classics)

Mehmet Cemal Yesilcay (sz. 1959)

Mehmet Cemal Yesilcay Isztambulban született (1959) és Münchenben nőtt fel. Ez a kettős identitás határozza meg egész zenei munkásságát. Olyan híres zenekarokkal játszott már együtt, mint a Sarband, a Hesperion XXI vagy a Concerto Köln. Saját alapítású együttesének neve Pera, Isztambul európai részének, a Beyoğlu

Jeruzsálem mint a spirituális világ középpontja Heinrich Bunting világtérképén (1580)

kerület Galata negyedének egykori neve, olyan városrész, amely a kultúrák és vallások olvasztótégelye volt több mint két évezreden át. Amíg a fentebb bemutatott lemezek előadói főleg a középkori és a reneszánsz zenékre fókuszálnak, ez a 2005-ben alakult zenekar elsősorban a barokk korszakot és szerzőket részesíti előnyben, és persze a török világ zenéjét. Ez azt is jelenti, hogy a barokk műveket sajátos felfogásban és hangszereléssel játsszák, például gyakori az ütős hangszerek alkalmazása olyan darabokban, amelyekben ez eddig nem volt szokás. Igazi *Turkish Delight* lehet a barokkrajongók számára, de az is lehet, hogy lesz, aki megbotránkozik ezen az „eretnekségen". Viszont, akik eddig nem kedvelték ezt a műfajt (például az operát), mindenképpen tegyenek egy újabb próbát, mert lehet, hogy most fogják – ilyen „tálalásban" – megkedvelni.

Yesilcay fő hangszere az *ud*, de játszik középkori lanton is, valamint a *colascione* nevű, a 17. században Itáliában feltűnt hosszú nyakú, lantszerű pengetős hangszeren, ami a török *tanbur*ra és *saz*ra emlékeztet, bizonyára ezért is kedvelte meg. A barokk zenében sokféle változatát használták, ám később feledésbe merült.

Az együttes további hangszerei a teorba, barokk gitár, csembaló, hegedű, cselló, nagybőgő és ütősök mellett még a török *nej*, a *kemancsa* (vonós), a *kanun* (pengetős) és a *nyckelharpa* (svéd billentyűs-vonós). Számos albumuk közül azt a négyet választottam ki, amelyek leginkább a tematikánkba illenek. Az első három döntően barokk ihletettségű, de hallhatunk asszír keresztény, örmény, szefárd és török szúfi énekeket is. Az európai szerzőket ismertségük miatt itt nem szükséges bemutatni, de kiemelném Giovanni Felice Sances (1600–1679) csodálatos *Stabat Materét*, Carlo Pallavicino (1630–1688) két szerzeményét, amit Torquato Tasso itáliai költő 1581-es *A megszabadított Jeruzsálem* című művéhez írt és a lemezen világpremiernek számít, valamint egy fantasztikus *La Follia* improvizációt Corelli és Vivaldi verziója nyomán. Külön érdekesség Hafız Post (másik nevén Tanburi Mehmet, kb. 1630–1694) török költő, zeneszerző, énekes, *tanbur* játékos két szerzeménye. A *hafíz* muszlimok által használt kifejezés azokra, akik teljesen memorizálták (kívülről megtanulták) a *Koránt*.

A negyedik albummal visszakanyarodunk a középkorhoz. Megjelenésének évében, 2019-ben éppen 800 éve történt Assisi Szent Ferenc és Al-Malik Al-Kalim szultán rendkívüli találkozója az egyiptomi Damiette kikötővárosban. Egy internetes oldalon Mehmet C. Yeşilçay így nyilatkozott erről: *„A két elme ezen találkozása olyan, mint egy útjelző fény, és véleményem szerint a vallások közötti párbeszéd kezdete volt. Mának szóló üzenete fontosabb, mint valaha: beszélnünk kell egymással a hitünkről, békésen és tisztelettel!"* Sajnos a köztudatban többen tudnak arról, hogy Ferenc a madaraknak is prédikált, mint arról, hogy micsoda bátor tett volt, amikor a keresztes lovagok veresége után egy szál csuhában (mint a szúfik), fegyvertelenül (pontosabban *„a hit pajzsával, az üdvösség sisakjával, és az Ige kardjával"*) az ellenség táborába ment, hogy prédikáljon a győztes szultánnak. Habár nem térítette meg, lojálisabbá tette a kereszténységgel való bánásmódban, Ferenc pedig megismerhette a muszlimok nemes modorát és Isten iránti mély tiszteletét, szemben az akkori európai propagandával, ami *„kegyetlen vadállatoknak"* tüntette fel őket.

A dupla lemezen 13. századból származó keresztény és muzulmán dalokat, dicsérő himnuszokat és szúfi énekeket, hangszeres improvizációkat hallhatunk. Az első CD zenei anyaga dinamikusabb, lendületesebb, örvendező és lelkesítő, egyfajta „történelmi tabló", ami a feszültségekkel teli eseményeket is megidézi, a második viszont (amely a „Meditációk" alcímet viseli) csendesebb, elmélyültebb és líraibb, mármár intim, és bepillantást enged mindkét vallás titkaiba.

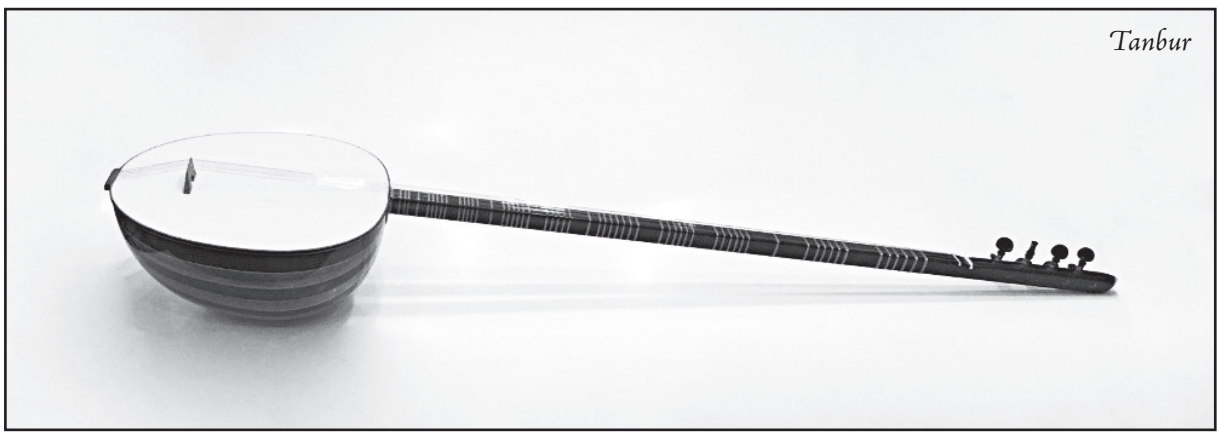
A zenei utazás egy ébresztően harsány *Deus lo vult* (Isten is úgy akarja) felkiáltással kezdődik, ami egy – a keresztes hadjáratokhoz kap-

csolódó – latin nyelvű katolikus mottó (hasonló a muszlim *Inshallah* jelentéséhez), és amit a Jeruzsálemi Szent Sír Lovagrend máig használ. Ezt követően Marcabru (1127*k*–1148) *Pax in nomine Domini!* (Béke az Úr nevében) kezdetű, harcra buzdító szerzeménye hangzik el. Ő az egyik legkorábbi trubadúr, akinek a versei fennmaradtak. A már említett I. Theobald navarrai király, aki 1239–1240-ben keresztes hadjáratot vezetett a Szentföldre, két dalát is hallhatjuk, amelyet a nemesség lelkesedésének felkeltése és a Szentföld védelme érdekében írt. Yunus Emre (1238?–1320?) török szúfi misztikus költő egyik híres szerzeménye, a *Gel Gör Beni Aşk Neyledi* (Lásd, mit mível a szerelem) is felcsendül. Ezt magyarul is meghallgathatjuk Kobzos Kiss Tamás (1950–2015) és török barátja, Erdal Şalikoğlu előadásában a 2007-ben ugyanezen címmel megjelent CD-jükön. Assisi Szent Ferenc és Rúmí egy-egy verse mellett – diszkrét, meditatív zenei aláfestéssel kísérve – elhangzik Jacopone da Todi (1230–1306) olasz költő leghíresebb szövege, a *Donna de Paradiso* (A Paradicsom asszonya) is, ami a *lauda dramatica* egyik első példája (több szereplő közötti párbeszéddel).

Reméljük, Mehmet C. Yesilcay és együttese még sok ezekhez hasonló albummal örvendeztet meg minket, melyeken a zene, az irodalom, a történelem és a vallás ilyen szoros egységben és inspiráló erővel nyilatkozik meg.

Zefiro Torna, Ghalia Benali és Vocalensemble Berlin
THE ALLEGORY OF DESIRE. THE SONG OF SONGS IN WESTERN AND ORIENTAL TRADITIONS
75 perc (2016, Warner Classics)

A bibliai *Énekek éneke* – ami nem csupán szerelmi költemény, hanem az Isten iránti odaadó szeretet allegóriája – évszázadok óta inspirálta mind a nyugati, mind a keleti művészeket. Ennek adja bizonyságát e CD is. Hildegard von Bingen, Machaut, Dunstable, Agricola, Lassus, Grandi, Sances, Monteverdi, Schütz, Buxtehude és J. Ch. Bach műveivel a vokális műfajok egész skálája tárul fel, a hangszeres szóló madrigáloktól az énekes duetteken és triókon át a polifonikus művekig. Mindez egyfajta kölcsönhatásba lép a hagyományos arab dalokkal, és olyan szúfi költők szövegeivel, mint például a 8. századi Rābiʿa al-ʿAdawiyya (Rabia Al Basri) muszlim női szent, valamint az új költők nemzedékéből az egyiptomi Abdallah Ghoneem.

Tanbur

A Zefiro Torna 1996-ban alapított, a 16–17. századi zenére összpontosító flamand énekes és hangszeres együttes. Nevük Monteverdi egyik Petrarca-feldolgozásának kezdősorából való. A Vocalconsort Berlin 2003-ban alapított német kórus, sokféle repertoárral. Ghalia Benali (sz. 1968) belga-tunéziai énekesnő, aki egy korábbi, 2010-es albumán újraénekelte az arab világ egyik zenei ikonjának, a „Kelet csillagának" *(Kawkab al-Sharq)* is nevezett Oum Kalthoum (1898–1975) egyiptomi énekesnő néhány dalát. Varázslatos hangja szinte megkoronázza most bemutatott lemezünk egyébként is csodálatos zenei anyagát.

Ertan Tekin, Murat Aydemir és Cag Ercag
ITRI & BACH
42 perc (2013, Kalan Müzik)

Egy korábbi számban már bemutattuk a *Rúmi & Bach* című albumot (*Magyar Hüperión* II. évf. 3. sz. [2014. augusztus–október] 374–377. o.), ami a perzsa zene felől közelíti a német zeneszerző műveit. Az *Itri & Bach* viszont a török zene felől közelít Bachhoz, mégpedig Buhurizade Mustafa Itri (1640–1712) oszmán-török zenész, zeneszerző, énekes és költő apropóján, aki lényegében Johann Sebastian Bach (1685–1750) kortársa volt. Amíg ez utóbbi életét és műveit a legaprólékosabb részletekig ismerjük, addig Itri élete rejtélyesebb, alig tudunk róla valamit. Habár a leírások szerint neki is több, mint ezer műve lehetett, közülük csak körülbelül negyven maradt fenn napjainkig. Mégis igen jelentős, a török klasszikus zene mestereként tartják számon. (Itri halálának 300. évfordulójára 2012-t az UNESCO „Nemzetközi Itri évnek" nyilvánította.)

A lemezen felváltva hallhatjuk Itri és Bach műveit, illetve néhány hangszeres improvizáció is elhangzik. Murat Aydemir egy török nemzeti hangszeren, a *tanbur*on, Ertan Tekin pedig egy örmény nemzeti hangszeren, a *duduk*on játszik. A két csellóművész, Çağ Erçağ és Salih Kartal képviselik a Nyugat hangzásvilágát ebben a formációban. Mivel a Bach-darabokat is ezeken a hangszereken szólaltatják meg, a két szerző művei szépen simulnak egymáshoz, a végeredmény pedig egy különlegesen szép hangzás, ami természetesen eltér az eddig megszokott Bach-interpretációktól. A *tanbur* barátságos és otthonos hangja, a *duduk* szívbemarkoló sírása és sóhajtásai mintha emberközelibbé hoznák ezt a zenét. De döntse el a tisztelt olvasó, ha lesz olyan szerencséje, hogy meghallgathatja e kuriózum felvételt.

✣

A közeljövőben valószínűleg megszaporodnak majd az itt bemutatottakhoz hasonló irányultságú zenei albumok. Ezek értékének megállapításához érdemes előre megfogalmazni magunknak azokat a kérdéseket, amiket majd felteszünk velük kapcsolatban. Milyen szándékkal készülhetett a lemez? Nem egy álintellektuális, fogyasztói igényt elégít-e ki a produkció? Mennyire igényes és színvonalas a megvalósulása? Milyen közegből érkeztek a résztvevő zenészek? Vannak-e (voltak-e) mestereik? Az egyes hagyományok képviselői milyen mértékben elkötelezettjei a sajátjuknak? Menynyire autentikus forrásból merítenek? Milyen hangszereket használnak? És önmagunknak is tegyük fel a kérdést: mennyi az az időtartam, amit véges földi életünk során elmélyült zenehallgatásra szánhatunk?

Hegedűs Zoltán